

LA XINA: UN PAÍS DEL SUD GLOBAL?

YUN SUN

Investigadora sènior i codirectora del Programa d'Àsia Oriental; directora del Programa sobre la Xina de l'Stimson Center

A mesura que la competència entre les grans potències s'intensifica implicant un nombre cada vegada més gran d'actors internacionals, el Sud Global emergeix com un subjecte clau en la competència entre la Xina i els Estats Units i, en termes més generals, respecte a Occident. Encara que la Xina s'ha postulat tradicionalment com a portaveu i representant del Sud Global, aquesta posició autoatribuïda no està exempta de controvèrsia. Actualment, tant els EUA com la Xina consideren el Sud Global com una força crítica, capaç de generar un impacte que podria determinar l'equilibri global de poder i que, probablement, en el futur tindrà un paper més rellevant en els afers internacionals. Per això resulta cada vegada més urgent i necessari analitzar l'enfocament i la perspectiva que té la Xina respecte a aquest Sud Global emergent.

La narrativa xinesa sobre el Sud Global

El terme Sud Global sol fer referència als països en desenvolupament o subdesenvolupats i adquireix el seu significat en contraposició amb el terme Nord Global, que es fa servir per referir-se als països desenvolupats. Històricament, la Xina va apostar pel terme països en desenvolupament, mentre que Sud Global s'utilitzava sovint en el context de la cooperació Sud-Sud en el marc de les Nacions Unides. Com va dir el ministre xinès d'Afers Exteriors, Wang Yi, «l'ajuda de la Xina als països en desenvolupament consisteix essencialment en l'aplicació del concepte de cooperació Sud-Sud»¹.

Tanmateix, la dinàmica s'ha invertit en els últims anys i l'ús del terme Sud Global per part de la Xina s'ha fet cada vegada més freqüent, en detriment del terme països en

La política de tractar el Sud Global com un grup polític és, segons la visió de Pequín, una campanya occidental per polititzar el terme a fi d'aïllar els seus adversaris

desenvolupament. Des de la perspectiva xinesa, el concepte països en desenvolupament s'ha tornat menys prominent en la narrativa global oficial, no només perquè els països en desenvolupament han evolucionat —mostrant enormes divergències entre ells—, sinó també perquè aquest mateix terme depèn d'indicadors socioeconòmics i, per tant, ja no és representatiu dels matisos que marquen les diferències i característiques úniques dins d'aquest grup de països².

Alguns investigadors xinesos han descrit el Sud Global com una agrupació de països neutrals en qüestió de valors i ideologia, que no s'identifiquen necessàriament amb la perspectiva occidental³. D'altres fan notar la neutralitat del terme Sud Global en comparació amb la càrrega negativa que acompanya el binomi països en desenvolupament i països desenvolupats, que inevitablement dona a entendre que els països en desenvolupament són països endarrerits i no tan avançats o sofisticats. Finalment, un altre aspecte que recull el pensament sobre el Sud Global és que, amb el desenvolupament d'alguns països del Tercer Món, l'expressió països en desenvolupament es queda curta per descriure les diferències creixents entre els països que

1. Vegeu «South-South Cooperation Day: 5, 20 and 70 years of China's support for South-South Cooperation» (en xinès). *Xina International Development Cooperation Agency* (setembre de 2019) (en línia) http://www.cidca.gov.cn/2021-09/14/c_1211369364.htm.

2. Vegeu «From “developing countries” to countries of the “global South”» (en xinès). *Xina Social Sciences Net (CSSN)* (octubre de 2019) (en línia) https://www.cssn.cn/skgz/bwyc/202310/t20231019_5691366.shtml.

3. Vegeu novament, «From “developing countries” to countries of the “global South”» (en xinès). *Xina Social Sciences Net (CSSN)* (octubre de 2019).

figuren en aquest mateix bloc, que són cada vegada més evidents i significatives. El terme Sud Global dona, en canvi, una cobertura més generalitzada adequada i efectiva per a tots aquests països.

Des del punt de vista de la Xina, el terme Sud Global es basa fonamentalment en l'estat de desenvolupament socioeconòmic dels països en qüestió. Per defecte, igual que països en desenvolupament, el Sud Global no remet a una categorització política subjacent a l'agrupació de certs països. La política de tractar el Sud Global com un grup polític és, segons la visió de Pequín, una campanya occidental per polititzar el terme a fi d'aïllar els seus adversaris⁴ a través d'esquemes geopolítics, una estratègia que, a parer seu, apuntaria òbviament a la Xina.

La Xina: un país del Sud Global?

La pertinença de la Xina al Sud Global és tan qüestionable com la seva condició de país en desenvolupament. Si bé la Xina continua utilitzant la noció de «país en desenvolupament» per descriure's a si mateixa, el Banc Mundial la inclou en el grup de països de renda mitjana-alta. No obstant això, Pequín es resisteix a renunciar al seu estatus previ i no és difícil entendre per què, ja que aquest estatus li atorga tractes preferencials en l'àmbit internacional, com el requisit d'accés als mercats de l'Organització Mundial del Comerç o els préstecs dels bancs multilaterals de desenvolupament. I encara més important, a l'hora de reclamar la seva condició de país en desenvolupament, la Xina es troba dins d'una identitat de grup que li evita l'aïllament i alhora reforça els seus suports. Partint d'aquesta premissa, es presenta com a portaveu i defensora dels interessos d'aquests països com a membres de la «germandat en desenvolupament».

Quelcom similar podem afirmar sobre el posicionament i l'estratègia xinesa en relació amb el Sud Global. Com que la Xina encara es considera un país en desenvolupament, també es percep com a integrant del Sud Global per defecte. Des dels seus inicis, la seva participació en el marc de la cooperació Sud-Sud de les Nacions Unides reforça encara més aquesta condició, ja que si la cooperació de la Xina amb els altres països pot emmarcar-se dins de la cooperació Sud-Sud, el més lògic és considerar que la Xina forma part d'aquest bloc. En paral·lel, la tesi xinesa es basa en la llista de països que contempla el Centre Financer per a la Cooperació Sud-Sud (FCSSC), un grup assessor de les Nacions Unides sobre afers econòmics i socials que inclou 78 països: el Grup dels 77 més la Xina.

No obstant això, la identitat de la Xina com a país del Sud Global no està exempta de controvèrsia, dins i fora d'aquest bloc. Sense anar més lluny, i en virtut del seu nou estatus de país de renda mitjana-alta, hi ha qui critica la seva condició de país en desenvolupament des d'altres nacions en desenvolupament; l'Índia, per exemple, es veu a si mateixa (i és vista) com a millor representant del Sud Global que la Xina. Des del punt de vista domèstic, és difícil conciliar aquesta doble identitat xinesa com a un membre més del Sud Global, i alhora, com a soci privilegiat d'aquests països, és a dir, extern a ells. Especialment en el context de competència entre les grans potències, la relació de la Xina amb els països del Sud Global es contempla inevitablement a través de la seva relació amb els Estats Units –i, en un sentit més ampli, amb Occident–, en la seva pugna pel lideratge i l'afinitat de la immensa quantitat de membres que representa el Sud Global. Aquesta doble relació amb el Sud Global, com a element endogen i exogen al mateix temps, desencadena reflexions interessants sobre l'atenció que posa la Xina en aquest grup de països, i també cap a si mateixa.

4. Vegeu <https://cn.chinausfocus.com/foreign-policy/20230925/42980.html>.

Sud o Est Global?

Una vegada abordat el debat sobre la distinció entre el Sud Global i els països en desenvolupament, ara ens centrarem en un altre dilema que involucra la Xina: pertany més al Sud o a l'Est Global?⁵. De fet, si el Sud Global agrupa països econòmicament menys desenvolupats, ideològicament no-occidentals i políticament neutrals, per defecte hi hauria un important solapament amb l'Est –o l'Orient–, que per definició es contraposa al bloc occidental. Durant el segon any de la COVID-19, el 2021, Pequín va proclamar oficialment l'ascens de l'Est i el declivi d'Occident al·legant que, gràcies al seu sistema de govern altament autoritari –i, per tant, més efectiu–, la Xina hauria demostrat ser molt més capaç de controlar la pandèmia que els governs occidentals.

Continuant amb aquest raonament, si el seu estatus de desenvolupament ja es qüestiona i assumim que la seva aspiració política s'identifica com a no occidental, resulta legítim argumentar que la Xina no encaixa en l'estatus de membre del Sud Global. Més aviat seria un membre natural de l'Est Global, contraposat al bloc occidental.

No obstant això, la Xina s'oposa fermament al concepte d'Est Global i a ser-ne considerada membre. Des de la perspectiva xinesa, el terme Est Global pretén diferenciar la Xina, Rússia, Corea del Nord i l'Iran de la resta del Sud Global, equiparant-los a una mena d'*eix del mal*⁶. Des d'aquesta perspectiva, el terme Est Global no només té un fort component geopolític, sinó que fa pensar en una nova Guerra Freda, amb el rerefons

de la competència entre les grans potències. Aquesta visió concorda amb la tesi dels tres mons desenvolupada pel teòric de relacions internacionals nord-americà G. John Ikenberry⁷, qui, des de la perspectiva xinesa, articula de forma primària l'afany occidental per obrir una bretxa entre la Xina i el Sud Global, situant Pequín al capdavant de l'Est Global, descrit com un conjunt d'estats criminals i il·liberals.

No és difícil entendre per què la Xina avui dia s'oposa obertament a aquesta classificació, fins i tot sent el primer país que va fer èmfasi en l'ascens de l'Est i el declivi d'Occident. Cada vegada més lluny del sentit original que Pequín volia atorgar a l'Est Global, aquesta denominació està quedant reduïda a un determinat grup de països, amb la Xina al capdavant, situats en contraposició a Occident i –el que molesta més a la Xina– també a un nombre notable de països del Sud Global.

La batalla pel lideratge: la Xina versus l'Índia

Hi ha una convicció ferma a la Xina sobre el seu legítim lideratge del Sud Global. Tanmateix, els dirigents del govern xinès procuren no esmentar-ho explícitament i prefereixen presentar el Sud Global com una gran família en igualtat de condicions pel que fa a afiliació i participació i en la qual la participació de la Xina és natural i indispensable. Aquesta posició encaixa en el principi d'igualtat entre tots els estats arrelat en el discurs xinès de política exterior, i en part aspira a fer menys evident la influència descomunal que té la Xina sobre els països en desenvolupament, especialment a través de les seves estratègies econòmiques estatals, que només generarien reaccions i opinions negatives per part de països que la Xina intenta atreure cap a la seva òrbita.

5. N. del T.: en català, optem pel terme «Est Global» com a traducció de l'original «*Global East*», evitant altres alternatives que hem valorat, com «Àsia Global» o fins i tot «Orient Global», que podrien funcionar millor en el binomi amb «Occident Global», però que podria portar matisos no desitjats, pròxims a les visions orientalistes.

6. Vegeu https://www.thepaper.cn/newsDetail_forward_26751487.

7. Vegeu Ikenberry (2024).

THOMAS
PHOTOGRAPHY

No obstant això, en l'entorn dels gestors polítics xinesos i de molts dels seus interlocutors, la percepció del paper i la posició de la Xina dins del Sud Global com a líder econòmic, mecenes polític i, en general, defensor dels interessos dels països en desenvolupament és molt menys humil. A parer seu, el model de desenvolupament xinès ha aportat coneixements i alternatives importants a la resta de la comunitat internacional. Així ho explicava l'any 2017 el president Xi Jinping en el XIX Congrés Nacional del Partit Comunista de la Xina. Econòmicament, la Xina es veu a si mateixa com un proveïdor clau de projectes d'infraestructura i finançament per als països en desenvolupament del Sud Global. I, a més, a causa de les seves diferències amb els Estats Units en els afers internacionals, Pequín es presenta com un defensor desinteressat de les perspectives i interessos dels països en desenvolupament: des de la qüestió de la pau a l'Orient Mitjà fins a les negociacions sobre el canvi climàtic. Malgrat l'enorme disparitat respecte a la quantitat de recursos, la seva dimensió i les seves capacitats, la Xina no percep que això sigui un factor negatiu en la seva relació amb el Sud Global; al contrari, considera que són elements clau que justifiquen el seu lideratge i el seu paper de protector i defensor dels interessos d'aquets països.

Ara per ara, la Xina no considera que l'Índia pugui qüestionar-li realment el lideratge del Sud Global. Importants estratègics xinesos, com Zhou Bo, de la Universitat de Tsinghua, han assenyalat com una catàstrofe la precarització de la democràcia índia sota l'Administració Modi, la qual dificulta el seu creixement econòmic; a més, s'hi suma el posicionament erràtic del país en temes de pau i conflictes regionals, com la crisi recent de Gaza⁸. Per a ells, mentre l'Índia continuï sent una potència inferior a la Xina, la seva aptitud per assumir el lideratge del Sud

Global es veurà limitada per les seves mancances i per la capacitat més gran de resposta que té la Xina.

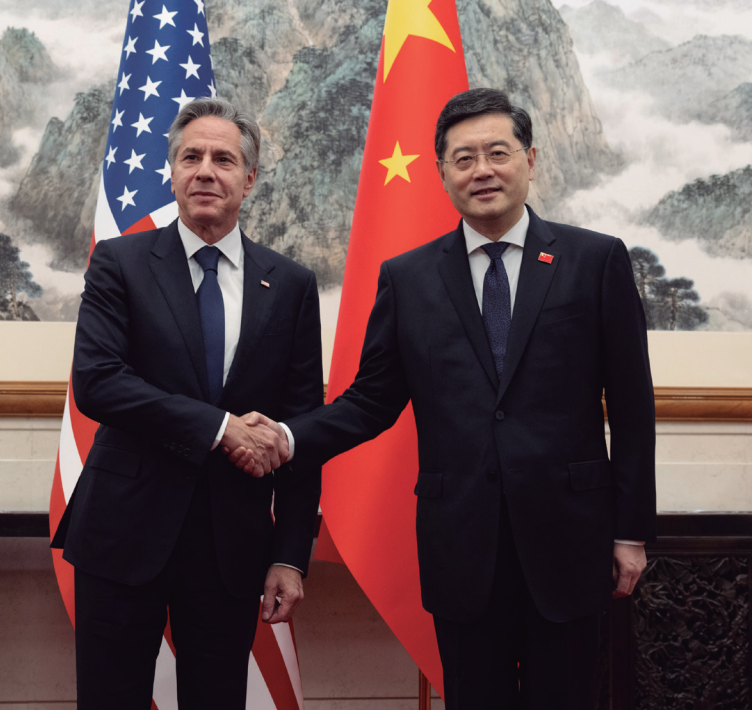
El desafiament que plantegen aquestes reivindicacions és, evidentment, multidimensional. Depèn fonamentalment de com la Xina es vegi a si mateixa i en quin context es vulgui situar. Si la Xina s'identifica com a integrant del Sud Global i propugna polítiques motivades sobretot per millorar les seves relacions amb aquests països, estaria en condicions de reivindicar un paper preeminent, per la seva contribució al desenvolupament i a la veu col·lectiva d'aquest grup. Tanmateix, si per a ella el Sud Global no és més que un objectiu intermedi, instrumentalitzat per competir amb els Estats Units, i destinat a reduir el seu aïllament i formar una coalició àmplia de suports supeditats als interessos de la Xina, els països del Sud Global tindran motius més que suficients per buscar la seva pròpia veu i contrarestar, no només els Estats Units i Occident, sinó també la Xina. I és aquí on l'Índia tindrà un paper clau a l'hora d'establir els equilibris de poder.

Les institucions i el Sud Global

Des de la perspectiva xinesa, l'emergència del Sud Global s'haurà d'institucionalitzar en algun moment per demostrar la seva capacitat i eficàcia. Segons declarava el ministre d'Afers Exteriors, Wang Yi, el març de 2024 en una roda de premsa de les sessions parlamentàries, els BRICS encarnen «l'ascens col·lectiu del Sud Global i l'acceleració de la multipolarització del món»⁹. Això reforça la idea que la Xina veu en els BRICS una representació del Sud Global, que expandeix el seu abast gràcies a l'entrada de cinc nous membres el 2023: Aràbia Saudita, Egipte, Emirats Àrabs Units,

8. Vegeu Bo (2024).

9. Vegeu el discurs de Wang Yi al Fòrum de Cooperació Xina-Estats Àrabs «Impulsem conjuntament el "moment del Sud" de la governança Global» (en línia) http://www.chinaarabcf.org/zyfw/202403/t20240308_11256212.htm.

Des de la perspectiva xinesa, l'emergència del Sud Global s'haurà d'institucionalitzar en algun moment per demostrar la seva capacitat i eficàcia

La lògica subjacent és simple: com més suport rebin els països del Sud Global des de dins del mateix bloc, menys dependran del Nord Global o dels països desenvolupats. La Xina no ha de ser l'únic proveïdor de l'ajuda, però, a causa de la seva mida i influència desproporcionades, pot exercir aquesta influència a través de molts canals informals.

La prioritització dels BRICS per part de la Xina es deu precisament a aquest caràcter institucional. A part d'aquesta organització, hi ha poques organitzacions i mecanismes materialitzats que exemplifiquin de manera similar la solidaritat i les accions col·lectives del Sud Global. En aquest cas, el G20 no es tindria en compte, ja que, a més d'incloure països del Sud Global, inclou també països desenvolupats. La Xina ha posat en marxa una sèrie de marcs bilaterals i minilaterals amb aquest enfocament –com el Fòrum de Cooperació Xina-Àfrica, el Fòrum de Cooperació Xina-Estats Àrabs i el Fòrum de Cooperació Xina-CELAC–, però són principalment entre la Xina i un determinat subgrup de països del Sud Global. El Grup dels 77 tampoc podria tenir aquest rol, ja que se centra en la negociació col·lectiva de 77 països en desenvolupament, però dins del marc de les Nacions Unides; ni el Moviment de Països No-alineats, que és un fòrum de 120 països que, per definició, no estan formalment alineats ni a favor ni en contra d'un pol de poder determinat. Ambdós són políticament rellevants, però no han exercit un paper significatiu en l'avenç real de la posició

Iran i Etiòpia¹⁰. Per a la Xina, l'expansió no només augmenta la força i la representativitat del Sud Global, sinó que també incrementa els recursos disponibles perquè els BRICS, com a organització, puguin donar suport a les necessitats d'aquests països. Això és particularment cert en l'augment potencial del finançament a través del Nou Banc de Desenvolupament (Banc BRICS).

10. N. de l'Ed.: l'agost de 2023, durant la presidència d'Alberto Fernández, l'Argentina va anunciar la seva voluntat d'afegir-se als BRICS i ser-ne el sisè membre. No obstant això, l'arribada de Javier Milei a la presidència va implicar la renúncia formal del país a integrar-se a l'organització, materialitzada el desembre del mateix any.

col·lectiva, potser per manca de col·laboració i d'institucions fortes. Sempre cal trobar un punt intermedi entre la representativitat i l'eficàcia.

Les claus de l'estratègia xinesa

L'anàlisi de la narrativa i del discurs de la Xina en relació amb el Sud Global ens permet concloure que la Xina ha estat més un actor reactiu que no pas un promotor actiu o el creador primigeni del terme. Sota aquest prisma, podem afirmar que Pequín es veu a si mateixa reaccionant passivament a una campanya crítica d'Occident que, si més no en part, se serveix del concepte i la categorització del Sud Global per obrir una bretxa entre la Xina i els països en desenvolupament i debilitar el vincle tradicional entre ambdós, com a països *inter pares*. D'altra banda, Pequín és molt sensible i atorga gran atenció a la qüestió de la identitat de la Xina com a part del Sud Global, així com a la qüestió del lideratge dins d'aquest bloc de països.

Resulta interessant intentar deduir la motivació i les intencions de la Xina a partir de la seva narrativa sobre el Sud Global. Sense cap mena de dubte, la Xina considera el Sud Global com una part de la seva identitat i s'atorga un paper de lideratge natural dins d'aquest col·lectiu. Però, per què? Potser veu el Sud Global com una finalitat, o és un mitjà per a una finalitat?

En primer lloc, les intencions de la Xina en relació amb el Sud Global estan inevitablement determinades per la seva competència amb els Estats Units. En un context de deteriorament de les relacions amb els països desenvolupats, l'instint més bàsic de Pequín és buscar l'afinitat dels països en desenvolupament per evitar l'aïllament, o fins i tot, formar una coalició de països afins al seu voltant amb els quals contrarestar col·lectivament la narrativa occidental, especialment la nord-americana sobre la Xina.

En segon lloc, la qüestió del Sud Global impacta també en la governança global o la seva reforma. El que està en joc, al capdavant, són les normes internacionals i l'ordre global i de quina manera el Sud Global emergent podria augmentar la seva veu i protegir millor els seus interessos dins del sistema internacional. Això implica un desafiament per a un sistema que està dominat per Occident, la voluntat de buscar un model de governança global més conforme amb el model no democràtic i l'establiment d'un equilibri de poder més just en el sistema de governança global.

En aquest sentit, l'adhesió de la Xina al Sud Global és més una alineació d'interessos compartits que una campanya altruista per elevar l'estatus del Sud Global dins la comunitat internacional. La Xina es veu a si mateixa com a líder del Sud Global, i el suport que li donen els països en desenvolupament es basa en els interessos compartits que tenen amb la Xina i amb el seu descontentament amb l'actual sistema de governança global. Tanmateix, aquesta convergència d'interessos no impedeix que la Xina i el Sud Global tinguin també importants interessos divergents. Entre ells, el més evident és que l'escenari de competència entre les grans potències és una raó clau perquè els països del Sud Global recorrin a la seva pròpia agència i equilibrin així la relació entre els Estats Units i la Xina, cosa que no interessaria a la Xina.

Per tot això, serem testimonis, més aviat que tard, de la lluita que la Xina ha de lliurar entre la seva identitat com a membre del Sud Global i la seva ambició de ser un hegemó global. Fins ara la seva estratègia s'ha centrat, en gran manera, en la creació d'una àmplia coalició entre els països del Sud Global per avançar en l'agenda dels països en desenvolupament, però, a mesura que el seu poder augmenti, li costarà cada vegada més conciliar aquestes dues identitats i agendes en conflicte.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Bo, Zhou. *Existeix una competència per liderar el Sud Global? La Xina no vol ser el líder i l'Índia no pot* (en xinès). Center for International Security and Strategy (en línia) https://ciss.tsinghua.edu.cn/info/china_wzft/6906.
- Ikenberry, John G. «Three Worlds: the West, East and South and the competition to shape global order». *International Affairs*, vol. 100, n. 1 (gener de 2024).